

MUZEJNÍ EDUKACE JAKO PŘÍLEŽITOST K INKLUZIVNĚJŠÍMU POJETÍ DĚJIN?

Eliška Pekárková – Monika Stachová

Museum Education as an Opportunity for a More Inclusive Conception of History?

Abstract: Current mainstream education and the prevailing interpretation of history in museums and schools do not sufficiently reflect the history of minorities currently living in the Czech Republic. In what forms and to what extent are museums addressing this topic? Do minorities constitute a fully-fledged part of the interpretation of Czech history in the public space, or are they treated more as a peripheral issue and as an addition to the prevailing historical narrative? The article examines how technology and museum education can be used to supplement missing aspects of Czech history that otherwise do not receive sufficient space in museum exhibitions in general, in history textbooks or education itself. Examples of museum education that illustrate these trends in the text are the new History Lab exercises on Romani history that are currently being developed in collaboration with the Institute for the Study of Totalitarian Regimes (ÚSTR), and at the same time an interactive program for children of younger school age. How can these activities contribute to a more inclusive conception of Czech history, which entails more than the history of the Czech and Slovak populations? How can museums contribute to this trend?

Keywords: Romani history – history of minorities – new technologies – museums collections – collection forming activities

Contact: Mgr. Eliška Pekárková, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, nám. J. Palacha 1/2, 116 38 Praha (doktorandka); Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 110 00 Praha; eliska.pekarkova@nm.cz

Mgr. et Mgr. et Mgr. Monika Stachová, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, nám. J. Palacha 1/2, 116 38 Praha (doktorandka); monikastachs@gmail.com

Úvod. (Muzejní) edukace a její možné přínosy a limity

Dějinný příběh menšin žijících na území dnešní České republiky je v současné výuce dějepisu, stejně tak jako v převládajícím výkladu dějin i mnohých muzejních expozicích nedostatečně zastoupený. Menšiny mnohdy představují spíše okrajovou záležitost nebo doplněk převládajícího dějinného narativu. V článku se zaměřujeme na to, jak lze prostřednictvím muzejní edukace integrovat chybějící aspekty českých dějin – ať již do muzejních expozic obecně,¹ učebnic dějepisu, či do výuky samotné.² Současně reflektujeme zapoje-

ní nových technologií v muzejní edukaci v reakci (nejen) na koronavirovou pandemii. Tyto trendy se snažíme ilustrovat prostřednictvím romských dějin, konkrétně na příkladu edukačních programů k expozici Dějiny 20. století. Jedná se o nová cvičení History Lab k romským dějinám, jež jsou vyvíjena v součinnosti s Ústavem pro studium totalitních režimů (ÚSTR), a současně o interaktivní program pro děti mladšího školního věku. Jak mohou tyto aktivity přispívat k inkluzivnějšímu pojetí českých dějin, jehož součástí nejsou jen dějiny českého, potažmo slovenského obyvatelstva? A jak k tomuto trendu mohou přispívat samotná muzea?

1 Jako inspirace zde může sloužit např. studie věnovaná muzejní expozici anglických Travellerů. Ellie KEEN – Rui GOMES – Rachel APPLEBY, Right to remember: a handbook for education with young people on the Roma genocide, Strasbourg 2014; Teaching about and commemorating the Roma and Sinti genocide: practices within the OSCE Area, 2015. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/b/135396.pdf>; OSZE-BÜRO FÜR DEMOKRATISCHE INSTITUTIONEN UND MENSCHENRECHTE, Oth. Education on the Holocaust and on anti-semitism: An overview and analysis of educational approaches ODIHR (OSCE). [online]. 2006 [cit. 14. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.osce.org/odihr/18818>

2 Nejnověji se technologie uplatňují např. v projektu virtuální reality tábora v Letech u Písku, který připravuje Romea o.p.s. ve spolupráci s Českým institutem informatiky, robotiky a kybernetiky ČVUT. Viz např. Tábor v Letech ve virtuální realitě. Projekt má zlepšit povědomí o romském holokaustu, in: iROZHLAS [online], 21. 1. 2019 [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/tabor-v-letech-virtualni-realita-skolstvi-romsky-holokaust_1901212354_dbr nebo Virtuální realita tábora v Letech u Písku, in: Romea.cz [online] [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.sdruzeniromea.cz/index.php/co-delame/vr-tabora-v-letech-u-pisku>

Muzejní edukace může částečně suplovat látku, které není vymezen dostatečný prostor v rámci výuky, popř. témata, která nejsou vůbec nastolena v hodinách dějepisu, to se týká např. dějin Romů a Romek.³ Často přitom závisí také na přístupu daného pedagoga nebo pedagožky, do jakého interpretativního rámce romské dějiny ve svých hodinách zasadí. Při muzejní edukaci záleží rovněž na tom, jaký je přístup samotného edukátora nebo edukátorky, jak uvede danou skupinu do problematiky, jakým způsobem reaguje na podněty apod. Musí se také vyrovnat s výzvou, že během edukace též mohou do výkladu, v některých případech velice direktivně, zasahovat i učitelé nebo učitelky. V případě, že se muzejní edukace věnuje tématům, která mohou být spojena s řadou stereotypů a předsudků ze strany žáků/žákyní a vyučujících a sami učitelé a učitelky se jim často vyhýbají, je třeba přípravě edukačního programu věnovat zvýšenou pozornost, a to z následujících důvodů.

Stereotypy slouží jako forma jednoduché kategorizace, která usnadňuje orientaci v tomto světě.⁴ Tyto kategorie bohužel tedy úplně nezmizí, a je proto nutné s nimi pracovat. Stereotypy totiž mohou následně ovlivňovat filtrování dalších informací, které se k danému žákovi nebo žákyni dostanou. Jako aktuální příklad snahy o řešení této situace může posloužit jednání Ministerstva školství, Muzea romské kultury a nakladatelství Fraus o odstranění stereotypů a předsudků ze školních učebnic.⁵ Tento přístup vnímáme jako inspirativní z několika důvodů. Jedná se o úzkou spolupráci školy (Ministerstva školství, případně nakladatelství) a muzea. V případě vytváření cvičení k romským dějinám v aplikaci HistoryLab se snažíme o totéž, neboť zpracované lekce lze použít nejen v prostorách muzea, ale i zcela nezávisle na něm v rámci školní výuky. Tuto spolupráci vnímáme jako účinnou strategii v boji proti stereotypům a předsudkům.

V muzejní edukaci je potřeba klást důraz na interaktivitu a rozvoj kritického myšlení. Důležité je vytvoření tzv. „safe space“, ve kterém se může vyjádřit každý žák a žákyně bez ohledu na názor či sociální, genderové nebo etnické zázemí, aby ani žák nebo žákyně s rasistickými názory neměli pocit, že jsou vyloučeni, a aby se tím neutvrdili ve své pseudo-disidentské pozici. Zároveň je ale potřeba na tyto názory reagovat, jinak může dojít k jejich upevnění např. i v rámci daného kolektivu a mohou být přijaty jako norma.⁶ Cílem je především snaha o nenásilnou komunikaci a vyrovnání se s pokusy o zviditelnění či rasistickými postoji žáků a žákyní. V rámci muzejní edukace je třeba brát zvláštní zřetel na skutečnost, že složení skupin se na rozdíl od školního prostředí s každým programem výrazně proměňuje. Záleží zde na prostředí (ekonomickém, sociálním, geografickém), ze kterého skupina pochází, či na vzájemných vztazích v rámci daného kolektivu.⁷ Edukační program v muzeu může vést k debatám,

ke kterým není na školách prostor. Těmto diskusím může dodávat i silný aktualizační náboj, zároveň však tyto odbočky mohou svést program či daný výstup úplně jiným směrem. Mohou být pro žáky a žákyně sice velice zajímavé, ale nedojde zcela k předání informace o exponátech a kontextu.

Od edukace k expozici

Muzea se musejí potýkat s problémem de-historizace předmětu. Předmět je totiž vytržen ze svého původního kontextu a vložen do kontextu expozice, ve které je následně re-historizován. Vzhledem k tomu, že exponát postrádá svůj původní kontext, nemůže zde být umístěn sám o sobě a zcela bez interpretace, ale nutně vyžaduje výklad či nějakou interpretaci, aby se stal pro návštěvníky a návštěvnické muzea srozumitelným. Tyto výklady následně podléhají druhotné interpretaci ze strany návštěvnictva, které těmto exponátům připisuje další nebo jiné obsahy.⁸ S podobným problémem chybějícího kontextu se mj. potýká i nově otevřená expozice Dějiny 20. století v Národním muzeu. Předměty potřebují elementární kontext, který u exponátů k dějinám romského obyvatelstva v expozici NM chybí, což podle nás představuje problém.

Autoři expozice zdůrazňují ve výstavních textech a katalogu⁹, že je sledované období možné nahlížet jak z perspektivy „velkých dějin“ a veřejných zápasů o směřování státu, tak z perspektivy soukromého prostoru a každodennosti.¹⁰ O prolínání těchto dvou perspektiv se pak snaží v konceptu expozice, která pracuje s prostorem veřejným, poloveřejným a soukromým. Z hlediska chronologického členění pro autory hrají klíčovou roli roky 1918, 1945, 1968 a 2004. Téma menšin se v expozici nachází pouze okrajově v sekci vyhrazené lety 1918–1945 v kategorii poloveřejný prostor. Jedná se o jednu vitrínu s názvem *Menšiny v Československu*, jejíž popiska konstatuje mnohonárodnostní složení meziválečného Československa, podává statistické informace k počtu příslušníků jednotlivých národností a zmiňuje organizace a spolky národnostních menšin, jejichž odznaky jsou ve vitríně k vidění. K romským dějinám se vztahují dva exponáty, tj. cikánská legitimace a překlad Skutků apoštolů do romštiny. V obou případech jde o zápůjčky Muzea romské kultury v Brně. Popisky k oběma předmětům poskytují detailnější informace o exponátech, ale nezasazují je do širšího kontextu romských dějin, potažmo perzekuce a holocaustu Romů a Romek. Popiska k cikánské legitimaci např. pouze upozorňuje na souvislost se zákonem č. 117/1927 Sb. z. a n., píše se v ní mimo jiné: „[...] *zaváděl pro osoby starší 14 let povinnost mít tzv. cikánskou legitimaci a prokazovat se jí. Místo fotky obsahovala otisky prstů majitele [...].*“

Nedostatečnému zastoupení tématu menšin v muzejní prezentaci se věnovala mj. debata „Národ v muzeu“

3 Existuje literatura o dějinách Romů a Romek, která se snaží doplnit chybějící výklad hodin dějepisu, např. speciální učebnice romského dějepisu. Arne B. MANN, *Rómsky dejepis*, Bratislava, 2000.

4 Renata WEINEROVÁ, *Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji*, Praha 2014, s. 9–10.

5 František KOSTLÁN, *Ministerstvo školství chce z učebnic odstranit stereotypizaci Romů*. Bude na tom spolupracovat s Muzeem romské kultury, in: *Romea.cz* [online], 5. 5. 2021 [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: <https://romea.cz/cz/domaci/ministerstvo-skolstvi-chce-z-ucebnic-odstranit-stereotypizaci-romu-bude-na-tom-spolupracovat-s-muzeem-romske-kultury>

6 Katarina HOŘENÍ a kol., *Co si myslíš o...: předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole*, Praha 2018, s. 39.

7 Tamtéž, s. 50–51.

8 Heinrich Theodor GRÜTTER, *Die Präsentation der Vergangenheit*, in: Klaus FÜSSMANN – Heinrich Theodor GRÜTTER – Jörn RÜSEN, *Historische Faszination*, Böhlau 1994.

9 Tomáš KAVKA – Jan LOMÍČEK – Jan POHUNEK (eds.), *Dějiny 20. století*, Praha 2021, s. 11.

10 T. KAVKA – J. LOMÍČEK – J. POHUNEK (eds.), *Dějiny 20. století*.

z 26. září 2017 na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.¹¹ Ze strany představitelů Národního muzea zaznělo jako jeden z argumentů odůvodnění malého zastoupení tématu menšin v tehdejších výstavách a plánovaných expozicích to, že Národní muzeum nedisponuje¹² ve svých sbírkách předměty, které by se k tematice menšin vztahovaly. Muzea by se ale s tímto problémem měla vyrovnat, nedisponování předmětem ve sbírkách v současné době nepředstavuje dostatečný argument proto, že daná problematika není tematizována. Současné muzejnictví totiž nabízí řadu možností, jak se s tímto deficitem vyrovnat, a to skrze zápůjčky či kritické nahlížení na sbírkový fond či jeho selektivitu.¹³ Muzea by měla opouštět původní koncept „tolerantního etnocentrismu“¹⁴, a místo toho by do svého dějinného vyprávění měla plně integrovat i příběhy menšin. Jakým způsobem doplnit chybějící nebo okrajové aspekty expozice? Jako jedno z řešení se nabízí právě muzejní edukace, která může zaměřit pozornost návštěvníka nebo návštěvnice na některé exponáty, kterým by jinak nevěnovali takovou pozornost. Návštěvníci a návštěvnice se tak mohou dozvědět o těchto předmětech další informace nad rámec muzejních popisek.

Edukační program pro mladší školní věk

Vytvářené edukační programy k expozici Dějiny 20. století se soustředí především na školní skupiny počínaje mateřskými školami a konče středními školami. Vzhledem k obsahové náročnosti pramenů, které jsou k romským dějinám v expozici k dispozici, jsme prozatím vynechaly v rámci programů mateřské školy. V programu pro mladší školní věk se nevěnujeme cikánské legitimaci, a to z důvodu nutných vstupních znalostí z historie. Program jsme se proto rozhodly pojmout z perspektivy multikulturní výchovy a za pomoci textu pohádky poukázat na kulturní spojitosti mezi národnostmi, které žily na území Československa. Po úvodu, ve kterém jsou žáci seznámeni s expozicí a tematikou národnostních menšin formou výkladu a drobných interaktivních úkolů, následuje společná četba textu pohádky „O potopě světa“.¹⁵

Tento příběh, který vyprávěl Josef Mirga v romské osadě u Rakús v blízkosti Popradu, zaznamenala v roce 1969 pozdější zakladatelka romistiky na Filozofické fakultě UK Milena Hübschmannová.¹⁶ Jedná se o příběh s biblickými motivy potopy světa, který apeluje na mírové soužití menšin. Romane paramisa, tedy romské pohádky vycházející z tradičního romského vyprávění, byly vyprávěny při různých příležitostech, sešlostech apod. Mnohé z nich byly určeny spíše pro dospělé než pro děti. Zároveň měla tato setkání soubor pravidel jak pro publikum, tak pro samotné-

ho vypravěče.¹⁷ Aby vypravěč nebyl přerušován, nesměly se setkání účastnit děti. Často však schované naslouchaly romským pohádkám.

V rámci edukačního programu se děti nutně nemusí schovávat, ale podobně jako v případě romských vyprávění mohou povzbuzovat vypravěče či vypravěčku při předčítání pohádky a hodnotit, do jaké míry byla poutavě prezentována. Následuje diskuse, při které lektor či lektorka upozorní na souvislost s biblickým příběhem, který je mnoha kulturám společný.¹⁸ V této souvislosti je pak dětem představen exponát překladu Skutků apoštolů do romštiny a další předměty reprezentující život menšin na našem území. Cílem programu je hledání společných prvků většinové společnosti s menšinami žijícími na našem území.

Cvičení v aplikaci HistoryLab

Charakteristiky muzejní edukace zmíněné v předchozí kapitole jsme se rozhodly ilustrovat na příkladu cvičení pro aplikaci HistoryLab, jež byla vytvořena ve spolupráci s Národním muzeem a věnují se romským dějinám. Jako základ edukačního programu pro 2. stupeň základní školy a střední školu jsme zvolily právě aplikaci HistoryLab. Jedná se o rozsáhlý didaktický projekt tvorby digitálního vzdělávacího prostředí, na kterém se za podpory Technologické agentury ČR podílela a podílí řada institucí.¹⁹

Pro práci s historickými prameny se tato spolupráce jeví jako přínosná z následujících důvodů. Muzejní instituce mohou přispět jinak hůře dostupnými či originálními prameny, jejichž didaktické zpracování se stává přínosem pro muzejní edukaci, a současně jsou tato cvičení dostupná v elektronické formě pedagogům a pedagožkám i mimo prostory muzea, a mohou se tedy stát součástí běžné výuky, a to i během distanční výuky.

Jak již bylo řečeno, v rámci expozice Dějiny 20. století jsou nedostatečně zastoupeny dějiny romského obyvatelstva žijícího na území Československa, potažmo později České republiky. Při volbě výchozího pramene jsme se proto rozhodly mezi dvěma exponáty vztahujícími se k romským dějinám, a to tzv. cikánskou legitimací a romským překladem Skutků apoštolů pocházejícím z 30. let 20. století. Z didaktického hlediska se nám jako vhodnější ukázala cikánská legitimace, a to především kvůli dostupnějším doplňkovým pramenům a také z důvodu obsáhlejších vstupních znalostí romské kultury, které by vyžadoval druhý dokument.

Následně jsme vytvořily dvě cvičení, která z pramene, tj. legitimace, vycházejí. První z nich s názvem „K čemu sloužila legitimace“ je základní či úvodní verze, která může být využita několika způsoby. Může tvořit jádro edukačního

11 Jakub JAREŠ – Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA (eds.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi*, Praha 2020, s. 137–151.

12 J. JAREŠ – Č. PÝCHA – V. SIXTA (eds.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny*, s. 147.

13 Např. skrze vysvětlení ve výstavních textech.

14 Takto pojmenoval tehdejší způsob vystavování předmětů spjatých s národnostními menšinami v Národním muzeu Michal Frankl v diskusi „Národ v muzeu“ a vysvětlil jej jako způsob vyprávění národního příběhu, který menšiny zahrnuje, ale způsobem, který neovlivňuje samotný český příběh.

Viz J. JAREŠ – Č. PÝCHA – V. SIXTA (eds.), *Jak vystavujeme soudobé dějiny*, s. 146.

15 Milena HÜBSCHMANNOVÁ (ed.), *Romské pohádky*, Praha 1999, s. 288–292.

16 M. HÜBSCHMANNOVÁ (ed.), *Romské pohádky*, s. 309.

17 Milena HÜBSCHMANNOVÁ, *Moje setkání s romano šukar laviben*, Romano Džaniben, 2006, řilaj, č. 1, s. 28.

18 S podobným motivem pracuje dětské židovské muzeum Židovského muzea v Berlíně ANOHA, které vychází z příběhu stvoření, potopy světa a nového začátku. *Die Kinderwelt des Jüdischen Museums Berlin* [cit. 31. 8. 2021]. Dostupné z: <https://anoha.de/>

19 Jaroslav NAJBERT (ed.), *Promyšlet dějepis v 21. století. Digitální aplikace pro práci s prameny HistoryLab.cz*, Praha 2017 [cit. 29. 8. 2021]. Dostupné z: <http://historylab.cz/metodika/kapitola/ucebnice-a-historicke-vzdelavani-pro-21-stoleti/promena-cilu-historickeho-vzdelavani-v-case-novych-medii>

programu pro 2. stupeň základní školy, být využita pro stejnou cílovou skupinu ve výuce dějepisu a současně sloužit jako předstupeň k druhému cvičení. To nese název „K čemu sloužil zákon“ a uvádí žáky a žákyně do širšího historického kontextu vzniku dokumentu. Toto cvičení může sloužit jako podklad pro edukační program pro střední školy při výuce dějepisu, nezávisle na muzejní expozici. Obě cvičení mohou být využita jak při školní výuce, tak v muzejní edukaci, což představuje způsob integrace dějin menšin do obou těchto sfér.

Základní cvičení „K čemu sloužila legitimace“ je uvedeno fotografií 4. a 5. strany legitimace. Tuto dvojstranu je možné rovněž nalézt v expozici a nachází se na ní otisky prstů jejího majitele. Žáci a žákyně jsou zde vyzváni k tvorbě hypotézy o povaze dokumentu. Z technických důvodů (cvičení budou v prostoru expozice vyplňována na tabletech) zde uvádíme nabídku možných účelů dokumentu (cikánská legitimace, občanský průkaz, součást výsledového protokolu, cestovní pas). Cílem bylo vyhnout se tzv. *distraкторům*, tedy zamezit pocitu možné chybné odpovědi a současně poukázat na možný kriminalizační a diskriminační charakter dokumentu. V následujícím slidu se žáci a žákyně seznamují s daným dokumentem a přiřazují štítky k jednotlivým položkám ve formuláři na stranách 2–3. Na tuto počáteční analýzu navazuje tvorba hypotézy formou otázky, v čem se legitimace lišila od běžných občanských průkazů/legitimací. Tímto způsobem upozorňujeme na formulace jako např. „stálé bydliště, má-li takové aspoň po část roku“ či „domovská obec, je-li prokázána“.²⁰

Svou hypotézu si žáci a žákyně záhy ověří při komparaci cikánské legitimace s běžným občanským průkazem. V následující části cvičení zapojuje znění zákona č. 117/1927 Sb. z. a n., „O potulných cikánech“, které bylo rovněž součástí legitimace.²¹ Žáci a žákyně jsou vyzváni k četbě paragrafu 1 a 4, následně je jejich úkolem označit důležité pasáže. Ostatní paragrafy si případně mohou prohlédnout v doplňkové galerii. Mezi vyznačenými pasážemi očekáváme formulace jako „cikáni z místa na místo se toulající“, „každý potulný cikán obdrží zvláštní průkaz totožnosti“, „obmezení, jež cikánu byla uložena“, „policejní dohled“ atp. Závěr cvičení pak vyzývá žáky a žákyně, aby se zamysleli na základě poskytnutých informací nad účelem legitimace, a současně je vyzýváme k zamyšlení, empatii a vyjádření pocitů formou otázky „Jak byste se cítili, kdybyste podobnou legitimaci museli nosit?“. V případě, že by nenavazovalo další cvičení, slouží tato otázka jako podnět do diskuse, která by po vyplnění cvičení měla následovat.

Cvičení „K čemu sloužil zákon“ je výrazně náročnější a vyžaduje více vstupních informací a znalosti z předchozího cvičení. V rámci výuky dějepisu je možné jej využít i samostatně, v případě muzejní edukace je první cvičení nutné, neboť seznamuje žactvo s muzejním exponátem. První slide slouží k upevnění znalostí o zákoně „O potulných cikánech“ a žáci a žákyně jsou opět vyzváni k označení důležitých pasáží v paragrafech 1–4. Následující snímek vyzývá

k důkladnější analýze zákona prostřednictvím přiřazování klíčových slov k paragrafu 5, který se vztahoval ke kočovnickému listu. Formou klíčových slov, jako jsou např. trasa, hlava rodiny, platnost, by žáci měli odhalit podmínky a účel kočovnického listu. Následující slide se věnuje paragrafům 8–10. Úkolem žáků a žákyně je vyhledat paragraf, který legitimuje ceduli s nápisem „*Cikánům vstup přísně zakázán*“. Jedná se o paragraf 10, který by měl poukázat na další diskriminační důsledky zákona. Následující slidy se věnují samotné debatě o zákoně.

Žáci mají k dispozici dva projevy, projev poslance Karla Viškovského a projev poslance Jaromíra Nečase. Zatímco poslanec Karel Viškovský byl členem Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu a krátce mezi lety 1925 a 1926 působil jako ministr spravedlnosti, poslanec Jaromír Nečas, člen Československé sociální demokracie, vykonával v letech 1935–1938 funkci ministra sociální péče. Žáci a žákyně mají za úkol v obou případech vyznačit klíčové argumenty. U poslance Viškovského se jedná především o argumenty stigmatizující Romy jakožto celou skupinu, kupř. „*Cikáni charakterisují se z veliké části svou potulkou*“²², dále pak výroky týkající se dětí, např. „*Největší úhonou tohoto potulného života však jsou děti, které trpí největší mravní kázou*“²³ či nakažlivých nemocí a bezpečnosti. V druhém textu, tj. projevu poslance Nečase, očekáváme mezi označenými argumenty proti zákonu především výroky zdůrazňující směřování zákona vůči určité rase, zneužitelnost zákona, stigmatizaci Romů. Na závěr jsou žáci vyzváni ke shrnutí nejdůležitějších argumentů. Jako výzvu k diskusi a kritickému zamyšlení nad zákonem nabízíme otázku „*Na co byste se poslanců zeptali vy?*“. Součástí všech cvičení v HistoryLabu je doporučený postup/metodika pro pedagogy. V případě cvičení k romským dějinám věnujeme zvláštní pozornost možným limitům cvičení a kontroverzím, které mohou při diskusích vyvstat. Naším cílem není hledání jednoznačných odpovědí, ale spíše zamyšlení se nad komplexitou daného tématu a argumentací, která může být využita právě pro ospravedlnění diskriminačních praktik.

Závěr

Reflexe dějin menšin je v současném českém muzejnictví nedostatečná, což může být způsobeno různými důvody, o kterých jsme se snažily fragmentárně pojednat výše na příkladu expozice Dějiny 20. století v Národním muzeu. Mezi tyto důvody patří nedostatečná reflexe dějin menšin ve školní výuce, stejně jako v rámci veřejného prostoru. Tento jev je patrný na chybějících muzejních exponátech a vede k vyčleňování dějin menšin do prostorů specializovaných muzeí. Tento fakt vnímáme jako problém, neboť pokud se dějiny menšin nestanou integrální součástí českých dějin, a to ani v případě muzejní expozice či školní výuky, bude tato skutečnost nadále přispívat k exkluzi menšin v širším

20 Cikánská legitimace Josefa Turka, s. 2, Muzeum romské kultury.

21 Zákon č. 117/1927 Sb. z. a n., „O potulných cikánech a jiných tulácích“. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-a-genocida-romu-2/zakon-ze-dne-14-cervence-1927-o-potulnych-cikanech/>

22 Poslanecká sněmovna, 101. schůze, Zpráva výboru ústavně-právního o usnesení senátu (tisk 1135) k vládnímu návrhu (tisk sen. 415 a 459) zákona o potulných cikánech a podobných tulácích (tisk 1167), 14. 7. 1927 [cit. 28. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/101schuz/s101005.htm>

23 Tamtéž.

společenském kontextu. Jako vhodný prostředek ke kompenzaci tohoto nedostatku vidíme muzejní edukaci, neboť cílová skupina je v tomto případě velmi široká. Formou aplikace HistoryLab se téma dějin Romů a Romek dostane nejen do expozice, jejíž vyznění se může skrze program změnit, ale díky dostupnosti cvičení na webových stránkách se může stát součástí školní výuky nezávisle na návštěvě muzea. Současně může cvičení v této podobě působit jako impuls pro případnou návštěvu muzejní expozice. Zároveň ale řešení nedostatečné reprezentace dějin menšin v rámci muzejních expozic, potažmo školní výuky nespátřujeme primárně v muzejní edukaci. Edukační aktivity, které vytváříme, chápeme jako apel na budoucí výstavní činnost, která by sama měla přispívat k inkluzivnějšímu pojetí dějin a dialogu mezi různými institucemi.

Prameny

Zákon č. 117/1927 Sb. z. a n. „O potulných cikánech a jiných tulácích“. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/pronasledovani-a-genocida-romu/pronasledovani-a-genocida-romu-v-ceskych-zemich/pronasledovani-a-genocida-romu-2/zakon-ze-dne-14-cervence-1927-o-potulnych-cikanech/>

Poslanecká sněmovna, 101. schůze, Zpráva výboru ústavně-právního o usnesení senátu (tisk 1135) k vládnímu návrhu (tisk sen. 415 a 459) zákona o potulných cikánech a podobných tulácích (tisk 1167), 14. 7. 1927 [cit. 28. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/101schuz/s101005.htm>

Literatura

Heinrich Theodor GRÜTTER, Die Präsentation der Vergangenheit, in: Klaus FÜSSMANN – Heinrich Theodor GRÜTTER – Jörn RÜSEN, Historische Faszination, Böhlau 1994.

Katarina HOŘENÍ a kol., Co si myslíš o...: předsudky v české společnosti a jak s nimi účinně pracovat ve škole, Praha 2018.

Milena HÜBSCHMANNOVÁ, Moje setkání s romano šukar laviben, Romano Džaniben, 2006, řilaj, č. 1, s. 27–60.

Milena HÜBSCHMANNOVÁ (ed.), Romské pohádky, Praha 1999.

Jakub JAREŠ – Čeněk PÝCHA – Václav SIXTA (eds.), Jak vystavujeme soudobé dějiny: muzeum v diskuzi, Praha 2020.

Tomáš KAVKA – Jan LOMÍČEK – Jan POHUNEK (eds.), Dějiny 20. století, Praha 2021.

Ellie KEEN – Rui GOMES – Rachel APPLEBY, Right to remember: a handbook for education with young people on the Roma genocide, Strasbourg 2014.

Arne B. MANN, Rómsky dejepis, Bratislava 2000.

Renata WEINEROVÁ, Romové a stereotypy: výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji, Praha 2014.

Internetové zdroje

Die Kinderwelt des Jüdischen Museums Berlin [cit. 31. 8. 2021]. Dostupné z: <https://anoha.de/>

František KOSTLÁN, Ministerstvo školství chce z učebnic odstranit stereotypizaci Romů. Bude na tom spolupracovat s Muzeem romské kultury, in: Romea.cz [online], 5. 5. 2021 [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: <https://romea.cz/cz/domaci/ministerstvo-skolstvi-chce-z-ucebnic-odstranit-stereotypizaci-romu-bude-na-tom-spolupracovat-s-muzeem-romske-kultury>

Jaroslav NAJBERT (ed.), Promýšlet dějepis v 21. století. Digitální aplikace pro práci s prameny HistoryLab.cz, Praha 2017 [cit. 29. 8. 2021]. Dostupné z: <https://historylab.cz/metodika/kapitola/ucebnice-a-historicke-vzdelavani-pro-21-stoleti/promena-cilu-historickeho-vzdelavani-v-case-novych-medii>

OSZE-BÜRO FÜR DEMOKRATISCHE INSTITUTIONEN UND MENSCHENRECHTE, Oth. Education on the Holocaust and on anti-semitism: An overview and analysis of educational approaches ODIHR (OSCE). [online]. 2006 [cit. 14. 5. 2022]. Dostupné z: <https://www.osce.org/odihr/18818>

Tábor v Letech ve virtuální realitě. Projekt má zlepšit povědomí o romském holocaustu, in: iROZHLAS [online], 21. 1. 2019 [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zivotni-styl/spolecnost/tabor-v-letech-virtualni-realita-skolstvi-romsky-holokaust_1901212354_dbr

Teaching about and commemorating the Roma and Sinti genocide: practices within the OSCE Area. 2015. Dostupné z: <https://www.osce.org/files/f/document-s/9/b/135396.pdf>

Virtuální realita tábora v Letech u Písku, in: romea [online] [cit. 30. 8. 2021]. Dostupné z: <https://www.sdruzeniromea.cz/index.php/co-delame/vr-tabora-v-letech-u-pisku>